

ЕКОНОМІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ

**Кафедра управління державними і корпоративними
фінансами**

СОЦІАЛЬНЕ СТРАХУВАННЯ

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ

до практичних занять

Харків – 2019

Методичні вказівки розглянуто і рекомендовано до

друку на засіданні кафедри управління державними і корпоративними фінансами 11 лютого 2019 р., протокол № 7.

Методичні вказівки призначені для студентів економічних спеціальностей всіх форм навчання.

Укладач

доц. О. Д. Стешенко

Рецензент

доц. В. В. Масалигіна

СОЦІАЛЬНЕ СТРАХУВАННЯ

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ

до практичних занять

Відповідальний за випуск Стешенко О. Д.

Редактор Третьякова К. А.

Підписано до друку 25.03.19 р.

Формат паперу 60x84 1/16. Папір писальний.

Умовн.-друк. арк. 1,25. Тираж 50. Замовлення №

Видавець та виготовлювач Український державний університет
залізничного транспорту,
61050, Харків-50, майдан Фейербаха, 7.
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 6100 від 21.03.2018 р.

ЗМІСТ

Загальні положення.....	4
Методичні вказівки до практичних занять за темами курсу.....	5
Тема 1. Сутність соціального страхування.....	5
Тема 2. Державне регулювання соціального страхування.....	6
Тема 3. Пенсійне страхування.....	7
Тема 4. Соціальне страхування з тимчасової втрати працездатності.....	19
Тема 5. Страхування від нещасних випадків на виробництві і від професійного захворювання.....	24
Тема 6. Соціальне страхування на випадок безробіття.....	27
Тема 7. Іноземний досвід у сфері соціального страхування.....	28
Перелік питань з курсу.....	29
Список літератури.....	31

ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

Соціальне страхування є важливою складовою соціального захисту населення. Саме в умовах трансформації економічних основ суспільства відповідне страхування забезпечує не тільки грошові виплати у разі настання страхових випадків, а й створює правові та економічні умови для стимулювання ефективної праці. Саме у цьому періоді створюється нова система грошових відносин, необхідність якої об'єктивно впливає із функцій демократичної держави з соціально орієнтованою економікою ринкового типу.

Метою дисципліни «Соціальне страхування» є набуття і засвоєння знань з організації та фінансового забезпечення соціального страхування.

У процесі викладання дисципліни вирішуються такі завдання:

- дослідження економічної сутності соціального страхування та визначення його місця у соціальному захисті населення України в умовах трансформаційних перетворень суспільства;

- окреслення механізму державного регулювання соціального страхування, його позитивні моменти та наслідки;

- висвітлення принципів та умов здійснення окремих видів страхування, а також характеристика соціальних виплат і послуг, що надаються за рахунок коштів страхових фондів;

- набуття навиків з управління соціальними страховими фондами;

- ознайомлення із досвідом держав з розвиненою ринковою економікою з метою його можливого використання в Україні за умов максимального врахування національних особливостей;

- на основі ґрунтовних теоретичних знань і вмінь вирішення практичних завдань і ситуацій – розроблення напрямів удосконалення системи соціального страхування.

«Соціальне страхування» як навчальна дисципліна дає студентам теоретичні знання та практичні навички із розрахунку страхових виплат і надання соціальних послуг, управління рухом коштів у системі страхових фондів і здійснення державного фінансового контролю за їхнім цільовим використанням.

Методичні вказівки до практичних занять з дисципліни «Соціальне страхування» розроблено відповідно до робочої програми з урахуванням предмета початкової дисципліни та її міждисциплінарних зв'язків.

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ ДО ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ ЗА ТЕМАМИ КУРСУ

Тема 1. СУТНІСТЬ СОЦІАЛЬНОГО СТРАХУВАННЯ

Питання до обговорення

- 1 Етапи виникнення соціальних ризиків.
- 2 Чи існує співвідношення між соціальними ризиками і видами соціального страхування?
- 3 Принципи функціонування системи соціального страхування.
- 4 Функції соціального страхування.

Теми рефератів

- 1 Передумови виникнення соціального страхування.
- 2 Характеристика розвитку соціального страхування.
- 3 Економічні відносини в системі соціального страхування.
- 4 Принципи та роль соціального страхування в економічній системі держави.
- 5 Фінансове забезпечення соціальних послуг.

Завдання

- 1 Пояснити співвідношення категорій соціальне страхування, соціальне забезпечення, соціальна підтримка та соціальна допомога.
- 2 Провести аналіз функціонування складових соціального захисту в Україні і світі на сучасному етапі.
- 3 Визначити особливості функціонування соціального страхування в Україні і світі.

Тема 2. ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ СОЦІАЛЬНОГО СТРАХУВАННЯ

Питання до обговорення

- 1 Механізм державного регулювання соціального страхування.
- 2 Показники, які характеризують рівень життя населення.
- 3 Класифікація соціальних нормативів.
- 4 Що включають до себе державні соціальні гарантії?
- 5 Зміст державного регулювання загальнообов'язкового державного соціального страхування в Україні.
- 6 Взаємозв'язок суб'єктів загальнообов'язкового державного соціального страхування.
- 7 Роль та місце Кабінету Міністрів України в державному регулюванні розвитку соціального страхування.

Теми рефератів

- 1 Державне регулювання рівня і якості життя населення.
- 2 Порівняльний аналіз правової бази соціального страхування в Україні і світі.
- 3 Фінансовий механізм регулювання соціального страхування.
- 4 Фінансові та організаційні засади соціального страхування.
- 5 Досвід регулювання соціального регулювання в Україні.

Завдання

- 1 Порівняти існуючі соціальні гарантії з базовими соціальним стандартом (прожитковий мінімум).
- 2 Презентувати тему: «Динаміка зміни соціальних стандартів в умовах кризи».
- 3 Порівняти показник індексу людського розвитку з розвиненими країнами.

Тема 3. ПЕНСІЙНЕ СТРАХУВАННЯ

Задача 3.1

Визначити пенсійний вік для осіб:

- громадянка Іванова С. С. має загальний стаж 16 років, з них 2 роки за списком 1;
- громадянка Щарункова С. В. має загальний стаж 25 років, з них 12 років за списком 2;
- громадянин Іванов О. С. має загальний стаж 20 років, з них 10 років за списком 1;
- громадянин Петренко О. О. має загальний стаж 25 років, з них 10 років за списком 2.

Методичні вказівки

Працівники, зайняті на роботах з особливо шкідливими й важкими умовами праці – за списком 1 виробництв, робіт, професій, посад і показників, затверджуваним Кабінетом Міністрів України, і за результатами атестації робочих місць, мають право на пенсію за віком на пільгових умовах:

- чоловіки – після досягнення 50 років і при стажі роботи не менше 20 років, з них не менше 10 років на зазначених роботах;
- жінки – після досягнення 45 років і при стажі роботи не менше 15 років, з них не менше 7 років 6 місяців на зазначених роботах.

Особам, які мають не менше половини визначеного стажу роботи за списком 1, пенсії на пільгових умовах призначаються зі зменшенням офіційно встановленого пенсійного віку: на 1 рік за

кожний повний рік такої роботи чоловікам та 1 рік 4 місяці – жінкам.

Задача 3.2

Визначити пенсійний вік для осіб:

- громадянка Іванова С. С. має загальний стаж 15 років, з них 8 років за списком 1;
- громадянка Щарункова С. В. має загальний стаж 25 років, з них 5 років за списком 2;
- громадянин Іванов О. С. має загальний стаж 20 років, з них 12 років за списком 1;
- громадянин Петренко О. О. має загальний стаж 25 років, з них 15 років за списком 2.

Методичні вказівки

Працівники, зайняті на роботах з особливо шкідливими і важкими умовами праці – за списком 2 виробництв, робіт, професій, посад і показників, затверджуваним Кабінетом Міністрів України, і за результатами атестації робочих місць, мають право на пенсію за віком на пільгових умовах:

- чоловіки – після досягнення 55 років і при стажі роботи не менше 25 років, з них не менше 12 років 6 місяців на зазначених роботах;

- жінки – після досягнення 50 років і при стажі роботи не менше 20 років, з них не менше 10 років на зазначених роботах.

Особам, які мають не менше половини визначеного стажу роботи за списком 2, пенсії на пільгових умовах призначаються зі зменшенням офіційно встановленого пенсійного віку: на 1 рік за кожні 2 роки 6 місяців такої роботи чоловікам та за кожні 2 роки – жінкам.

Задача 3.3

Визначити розмір пенсії за віком громадянки Шевченко О. О., якщо її страховий стаж – 34 роки 8 місяців; $(Ск:К) = 1,789$.

Задача 3.4

Визначити розмір пенсії за віком громадянину Сидорову К. К., якщо його страховий стаж – 38 років 5 місяців; $(Ск:К) = 1,785$.

Задача 3.5

Визначити розмір пенсії за віком громадянину Коноваленко К. О., якщо його страховий стаж – 36 років 9 місяців; $(Ск:К) = 2,121$.

Задача 3.6

Визначити розмір пенсії за віком громадянину Косенко А. О., якщо його страховий стаж – 30 років 6 місяців; $(Ск:К) = 0,98$.

Методичні вказівки

Мінімальний розмір пенсії за віком встановлюється при наявності страхового стажу не менше 35 років у чоловіків і 30 років у жінок, на рівні прожиткового мінімуму для осіб, які втратили працездатність.

Максимальний розмір пенсії не може перевищувати десяти прожиткових мінімумів, установлених для осіб, які втратили працездатність.

Розмір пенсії за віком визначається за формулою

$$П = Зп * Кс, \quad (3.1)$$

де П – розмір пенсії, грн;

Зп – заробітна плата (дохід) застрахованої особи, з якої обчислюється пенсія, грн;

Кс – коефіцієнт страхового стажу застрахованої особи.

Заробітна плата (дохід) для обчислення пенсії визначається за формулою

$$Зп = Зс * (Ск : К), \quad (3.2)$$

де Зп – заробітна плата (дохід) застрахованої особи для обчислення пенсії, грн;

Зс – середня заробітна плата (дохід) в Україні, з якої сплачено страхові внески, за три календарні роки, що передують року звернення за призначенням пенсії;

Ск – сума коефіцієнтів заробітної плати (доходу) за кожний місяць ($K_{з1} + K_{з2} + K_{з3} + \dots + K_{зн}$);

К – страховий стаж за місяці, враховані для визначення коефіцієнта заробітної плати (доходу) застрахованої особи.

Коефіцієнт заробітної плати (доходу) застрахованої особи за кожний місяць страхового стажу, який враховується при обчисленні пенсії, визначається за формулою

$$K_{з} = Z_{в} : Z_{с}, \quad (3.3)$$

де $K_{з}$ – коефіцієнт заробітної плати (доходу) застрахованої особи;

$Z_{в}$ – сума заробітної плати (доходу) застрахованої особи, з якої сплачено страхові внески та яка враховується для обчислення пенсії, за місяць;

$Z_{с}$ – середня заробітна плата (дохід) в Україні, з якої сплачено страхові внески та яка враховується для обчислення пенсії, за місяць.

Коефіцієнт страхового стажу, який застосовується для обчислення розміру пенсії, визначається із заокругленням до п'яти знаків після коми за формулою

$$K_{с} = (C_{м} * V_{с}) / (100 \% * 12), \quad (3.4)$$

де $K_{с}$ – коефіцієнт страхового стажу;

$C_{м}$ – сума місяців страхового стажу;

$V_{с}$ – величина оцінки одного року страхового стажу, %.

Задача 3.7

Визначити розмір пенсії для жінки з III групою інвалідності за такими даними: страховий стаж – 23 роки 5 місяців; $(C_{к}:K) = 1,189$.

Задача 3.8

Визначити розмір пенсії для чоловіка з I групою інвалідності за такими даними: страховий стаж – 42 роки 6 місяців; $(Ск:К) = 2,009$.

Задача 3.9

Визначити розмір пенсії для жінки з II групою інвалідності за такими даними: страховий стаж – 33 роки 5 місяців; $(Ск:К) = 2,108$.

Задача 3.10

Громадянином Івасенко І. І. було отримано інвалідність під час проходження строкової військової служби у віці 25 років. Страховий стаж становить 1 рік. Його індивідуальний коефіцієнт заробітної плати становить 0,68. Чи буде йому нарахована пенсія з інвалідності або допомога? Визначити розмір виплати.

Методичні вказівки

Пенсія по інвалідності залежно від групи інвалідності призначається в таких розмірах:

- особи з інвалідністю I групи – 100 відсотків пенсії за віком;
- особи з інвалідністю II групи – 90 відсотків пенсії за віком;
- особи з інвалідністю III групи – 50 відсотків пенсії за віком.

Для призначення пенсії з інвалідності застрахована особа повинна мати достатній страховий стаж відповідно до групи інвалідності і свого віку (таблиця 3.1).

Якщо інвалідність настала в період проходження строкової військової служби, то пенсія по інвалідності призначається особі незалежно від наявності страхового стажу.

Коли інвалід не має достатньої кількості страхового стажу, він має право на призначення допомоги за нормами Закону України «Про державну соціальну допомогу особам, які не мають права на пенсію та інвалідам».

Таблиця 3.1 – Необхідний фактичний страховий стаж для призначення пенсії по інвалідності

Для інвалідів I групи		Для інвалідів II та III груп	
вік	стаж	вік	стаж
до досягнення особою 25 років включно	1 рік	до досягнення особою 23 років включно	1 рік
від 26 років до досягнення особою 28 років включно	2 роки	від 24 років до досягнення особою 26 років включно	2 роки
від 29 років до досягнення особою 31 року включно	3 роки	від 27 років до досягнення особою 28 років включно	3 роки
від 32 років до досягнення особою 34 років включно	4 роки	від 29 років до досягнення особою 31 року включно	4 роки
від 35 років до досягнення особою 37 років включно	5 років	від 32 років до досягнення особою 33 років включно	5 років
від 38 років до досягнення особою 40 років включно	6 років	від 34 років до досягнення особою 35 років включно	6 років
від 41 року до досягнення особою 43 років включно	7 років	від 36 років до досягнення особою 37 років включно	7 років
від 44 років до досягнення особою 48 років включно	8 років	від 38 років до досягнення особою 39 років включно	8 років
від 49 років до досягнення особою 53 років включно	9 років	від 40 років до досягнення особою 42 років включно	9 років
від 54 років до досягнення особою 59 років включно	10 років	від 43 років до досягнення особою 45 років включно	10 років
		від 46 років до досягнення особою 48 років включно	11 років
		від 49 років до досягнення особою 51 року включно	12 років
		від 52 років до досягнення особою 55 років включно	13 років
		від 56 років до досягнення особою 59 років включно	14 років

Задача 3.11

Визначити розмір пенсії по втраті годувальника для дітей віком 12 та 7 років, якщо страховий стаж померлого годувальника – 27 років 7 місяців; $(Ск:К) = 1,799$.

Задача 3.12

Громадянин Зотенко І. Р. з 2010 року отримував пенсію у розмірі 6800 грн зі зниженням пенсійного віку на 10 років за роботу за списком 1 виробництв, робіт, професій, посад і показників на підземних роботах з особливо шкідливими й особливо важкими умовами праці, зайнятість у яких повний робочий день дає право на пенсію за віком на пільгових умовах. У 2018 році він помер. Як обчислювати розмір пенсії у зв'язку із втратою годувальника його дружині, якщо вона з 2000 року отримує пенсію по інвалідності у розмірі 1760 грн?

Задача 3.13

Мати померла у віці 41 рік, страховий стаж становив 7 років. Чи достатньо цього стажу для призначення пенсії у зв'язку із втратою годувальника її сину (12 років)? Яку суму отримає син, якщо $(Ск:К)$ матері дорівнює 0,88?

Задача 3.14

Якщо розмір пенсії померлого годувальника встановлено у розмірі 2200 грн, то скільки складатиме пенсія у зв'язку із втратою годувальника на одного непрацездатного члена сім'ї?

Методичні вказівки

Право на пенсію у зв'язку із втратою годувальника мають непрацездатні члени сім'ї померлого годувальника, які були на повному його утриманні та одержували від нього допомогу, що була для них постійним і основним джерелом засобів до існування (таблиця 3.2).

Таблиця 3.2 – Перелік осіб, що мають право на отримання пенсії у зв'язку із втратою годувальника

Особи	За умови
чоловік (дружина), батько, мати	■ якщо вони є інвалідами; ■ досягли пенсійного віку
діти померлого годувальника (у тому числі діти, які народилися до спливу 10 місяців з дня смерті годувальника)	■ якщо їм не виповнилося 18 років; ■ якщо вони стали інвалідами до досягнення 18 років
Діти, які навчаються за денною формою навчання у загальноосвітніх навчальних закладах системи загальної середньої освіти, а також професійно-технічних, закладах вищої освіти: у тому числі у період між завершенням навчання в одному із зазначених навчальних закладів і вступом до іншого навчального закладу або у період між завершенням навчання за одним освітньо-кваліфікаційним рівнем та продовженням навчання за іншим	■ до закінчення такими дітьми навчальних закладів, але не довше ніж до досягнення ними 23 років; ■ за умови, що такий період не перевищує чотирьох місяців
діти-сироти	до досягнення ними 23 років незалежно від того, навчаються вони чи ні
чоловік (дружина), а в разі їхньої відсутності – один з батьків або брат чи сестра, дідусь чи бабуся померлого годувальника	якщо він (вона) не працюють і зайняті доглядом за дитиною (дітьми) померлого годувальника до досягнення нею (ними) 8 років (незалежно від віку)

Пенсія у зв'язку із втратою годувальника виплачується непрацездатним членам сім'ї померлого, які перебували на його

утриманні, якщо на момент смерті у нього був необхідний *страховий стаж*:

- до досягнення 23 років включно – 1 рік;
- від 24 до 26 років – 2 роки;
- від 27 до 28 років – 3 роки;
- від 29 років до 31 року – 4 роки;
- від 32 до 33 років – 5 років;
- від 34 до 35 років – 6 років;
- від 36 до 37 років – 7 років;
- від 38 до 39 років – 8 років;
- від 40 до 42 років – 9 років;
- від 43 до 45 років – 10 років;
- від 46 до 48 років – 11 років;
- від 49 років до 51 року – 12 років;
- від 52 до 55 років – 13 років;
- від 56 до 59 років – 14 років.

Розмір пенсії у зв'язку з втратою годувальника залежить від розміру пенсії за віком померлого годувальника та кількості утриманців (таблиця 3.3).

Таблиця 3.3 – Розміри пенсії у зв'язку з втратою годувальника

Кількість утриманців	Розмір пенсії у відсотках до розміру пенсії за віком, %
на одного непрацездатного члена сім'ї	50
на двох і більше непрацездатних членів сім'ї	100
дітям – сиротам	Пенсію призначають виходячи з розміру пенсії за віком кожного з батьків

Задача 3.15

Визначити збір у Пенсійний фонд України з продажу нерухомості, якщо її вартість складає 3,5 млн грн, у т. ч. ПДВ – 0,7 млн грн. Витрати на реєстрацію – 3000 грн.

Задача 3.16

Визначити збір у Пенсійний фонд України з продажу нерухомості, якщо договірна вартість нерухомого майна складає

16,7 млн грн, у т. ч. ПДВ –3,4 млн грн. Витрати на реєстрацію – 5000 грн.

Задача 3.17

Визначити збір у Пенсійний фонд України з продажу нерухомості за кошти регіонального бюджету, якщо вартість будівлі становить 0,5 млн грн, ПДВ – 0,07 млн грн. Витрати на нотаріальне посвідчення – 1000 грн.

Методичні вказівки

Збір на обов'язкове державне пенсійне страхування з операцій купівлі–продажу нерухомого майна сплачується підприємствами, установами, організаціями незалежно від форм власності і фізичними особами, які придбавають нерухоме майно, у розмірі одного відсотка від вартості нерухомого майна, зазначеної у договорі купівлі–продажу такого майна, за винятком державних підприємств, установ та організацій, які придбавають нерухоме майно за рахунок бюджетних коштів, установ та організацій іноземних держав, які користуються імунітетами і привілеями згідно із законами та міжнародними договорами України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, а також громадян, які придбавають житло і перебувають у черзі на одержання житла або придбавають житло вперше.

Суми збору на обов'язкове державне пенсійне страхування з операцій купівлі–продажу нерухомого майна сплачуються платниками за місцем розташування державної нотаріальної контори або робочого місця приватного нотаріуса.

Задача 3.18

Визначити збір у Пенсійний фонд України з продажу золотої прикраси, якщо її вартість складає 3,5 тис. грн, у т. ч. ПДВ – 0,7 тис. грн.

Методичні вказівки

Платниками збору на обов'язкове державне пенсійне страхування під час клеймування державним пробірним клеймом ювелірних і побутових виробів з дорогоцінних металів казенними підприємствами пробірного контролю є фізичні особи та суб'єкти

господарювання, які подають ювелірні та побутові вироби з дорогоцінних металів на клеймування державним пробірним клеймом до казенних підприємств пробірного контролю.

Збір на обов'язкове державне пенсійне страхування під час клеймування ювелірних і побутових виробів з дорогоцінних металів сплачується у розмірі 10 % від вартості основного дорогоцінного металу (золото, срібло, платина, паладій), у перерахунку на масу чистого металу, що міститься у сплаві, з якого виготовлено ювелірний або побутовий виріб, визначеної за офіційним курсом НБУ на банківські метали на момент подання платником збору ювелірних і побутових виробів на клеймування.

Задача 3.19

Підприємство придбало легковий автомобіль, призначений для використання в господарській діяльності. Ціна авто – 533307 грн (у т. ч. ПДВ – 88884,50 грн), доставка – 18000 грн (у т. ч. ПДВ – 3000 грн). Визначити збір у Пенсійний фонд України.

Задача 3.20

ТОВ «Роксолана» придбало у свого найманого працівника легковий автомобіль, який буде використовуватися у господарській діяльності підприємства. У договорі його вартість становить 375 тис. грн. Автомобіль було зареєстровано, вартість реєстрації – 3500 грн, сплачено, транспортний податок – 1650 грн. Визначити збір у Пенсійний фонд України.

Методичні вказівки

Платниками збору на обов'язкове державне пенсійне страхування з операцій з відчуження легкових автомобілів є підприємства, установи та організації всіх форм власності, а також фізичні особи, які набувають право власності на легкові автомобілі, що підлягають першій державній реєстрації в Україні в територіальних органах з надання сервісних послуг МВС, шляхом:

- купівлі легкових автомобілів, у тому числі у виробників або торговельних організацій (крім випадків забезпечення автомобілями осіб з інвалідністю згідно із законодавством);
- міни;

- дарування (безоплатної передачі);
- успадкування (крім випадків успадкування легкового автомобіля відповідно до закону).

Збір на обов'язкове державне пенсійне страхування з операцій сплачується залежно від вартості легкового автомобіля у розмірі:

■ 3 відсотки, якщо вартість легкового автомобіля не перевищує 165 розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб, встановленого законом на 1 січня звітного року;

■ 4 відсотки, якщо вартість легкового автомобіля перевищує 165, але не перевищує 290 розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб, встановленого законом на 1 січня звітного року;

■ 5 відсотків, якщо вартість легкового автомобіля перевищує 290 розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб, встановленого законом на 1 січня звітного року.

Збір на обов'язкове державне пенсійне страхування з вартості легкового автомобіля сплачується без урахування податку на додану вартість.

Задача 3.21

Підприємство придбало в оператора стільникового зв'язку картки вартістю 637,50 грн, у т. ч. ПДВ — 100 грн. Надалі картки продано за 709,50 грн (у т. ч. ПДВ — 112,00 грн.): одна половина — іншому суб'єкту господарювання, а друга половина — вроздріб. Розрахуйте суму збору до Пенсійного фонду.

Методичні вказівки

Збір на обов'язкове державне пенсійне страхування з вартості послуг стільникового рухомого зв'язку сплачують підприємства, установи та організації, фізичні особи, які користуються послугами стільникового рухомого зв'язку, а також оператори цього зв'язку, які надають свої послуги безоплатно.

Збір на обов'язкове державне пенсійне страхування з вартості послуг стільникового рухомого зв'язку сплачується у розмірі 7,5 % вартості будь-яких послуг стільникового рухомого зв'язку, сплаченої споживачами цих послуг оператору, що їх надає.

Тема 4. СОЦІАЛЬНЕ СТРАХУВАННЯ З ТИМЧАСОВОЇ ВТРАТИ ПРАЦЕЗДАТНОСТІ

Задача 4.1

Визначити розмір допомоги з непрацездатності та джерела фінансування за такими даними: середній заробіток за попередні 12 місяців дорівнює 23560,90 грн. Був непрацездатним з 1 по 17 грудня. Страховий стаж – 3 роки.

Задача 4.2

Визначити розмір допомоги з непрацездатності та джерела фінансування за такими даними: середній заробіток за попередні 12 місяців дорівнює 19560,50 грн. Був непрацездатним з 1 по 4 грудня. Страховий стаж – 8 років.

Задача 4.3

Визначити розмір допомоги з непрацездатності та джерела фінансування за такими даними: середній заробіток за попередні 12 місяців дорівнює 31560,90 грн. Був непрацездатним з 1 по 7 грудня. У вересні був на лікарняному 13 днів, розмір сплати – 1780 грн. Страховий стаж – 9 років.

Задача 4.4

Визначити розмір допомоги з непрацездатності та джерела фінансування за такими даними: середній заробіток за попередні 12 місяців складає 15500,80 грн. Був непрацездатним з 1 по 9 грудня. Страховий стаж – 7 років. Тарифна відпустка з 5 по 25 листопада.

Задача 4.5

Громадянин Ніколаєнко О. О. працює у двох місцях. З 5 по 23 грудня громадянин Ніколаєнко хворів. Страховий стаж становить 4 роки. Дані стосовно заробітної плати як за основним місцем роботи, так і за сумісництвом наведено у таблиці 4.1. Визначити величину виплат у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності в цілому, а також з виокремленням виплат за рахунок коштів роботодавців і за рахунок фондів соціального страхування.

Таблиця 4.1 – Розрахункова таблиця

Місяці	Кількість днів роб./кал.	Заробітна плата за основним місцем роботи, грн	Заробітна плата, яка враховується, грн	Заробітна плата за сумісництвом, грн	Заробітна плата яка враховується, грн
Січень	20/31	7000		7200	
Лютий	20/28	8000		6000	
Березень	22/31	9200		9000	
Квітень	21/30	9400		8000	
Травень	19/31	8800		5000	
Червень	21/30	8000		5000	
Липень	21/31	9500		6000	
Серпень	22/31	10000		8000	
Вересень	22/30	7000		6000	
Жовтень	21/31	11000		4000	
Листопад	22/30	9000		5000	
Грудень	23/31	7000		7200	

Задача 4.6

Громадянка Літвіненко С. С. була прийнята на посаду менеджера 7 лютого з п'ятиденним робочим тижнем. 4 квітня виникло право на відпустку у зв'язку з вагітністю і пологами. За відпрацьований період їй було нараховано 29200 грн. Визначити суму допомоги по вагітності і пологах, враховуючи те, що у громадянки Літвіненко народилася одна дитина.

Задача 4.7

Визначити розмір допомоги з непрацездатності і джерела фінансування за такими даними: працівник перебував на лікарняному з 15 по 27 лютого. За розрахунковий період 365 календарних днів йому нараховано 56720 грн. Страховий стаж – 9 років.

Задача 4.8

Працівниця прийнята на роботу 18 березня. Жінка хворіла з 15 по 24 листопада. Страховий стаж – 6 років. Нарахування заробітної плати за розрахунковий період наведено у таблиці 4.2.

Таблиця 4.2 – Розрахункова таблиця

Місяць	Нараховано всього, грн	Відпустка без збереження зарплати, дні	Листок непрацездатності		Дані до розрахунку	
			дні	сума	дні	сума
квітень	5400					
травень	5257	2				
червень	5450					
липень	5450					
серпень	6100		5	780		
вересень	6150					
жовтень	6150					
РАЗОМ						

Визначити розмір допомоги з непрацездатності і джерела фінансування.

Методичні вказівки

На підставі рішення комісії (уповноваженого) із соціального страхування бухгалтерія нараховує суму допомоги з тимчасової непрацездатності.

Нарахування здійснюється на основі таких показників:

- 1) страховий стаж застрахованої особи;
- 2) розрахунковий період, за який обчислюється середня зарплата;

- 3) максимальна сума (гранична величина) заробітної плати;
- 4) середньоденна заробітна плата.

Сума страхових виплат застрахованій особі та оплати перших п'яти днів тимчасової непрацездатності за рахунок коштів роботодавця обчислюється шляхом множення суми денної виплати, розмір якої встановлюється у відсотках середньоденної заробітної плати (доходу, грошового забезпечення) залежно від страхового стажу, якщо його наявність передбачена законодавством, на кількість календарних днів, що підлягають оплаті.

Розрахунок лікарняних здійснюється за формулою

$$S_1 = Z * K_s * K_d, \quad (4.1)$$

де S_1 – сума лікарняних;

Z – середньоденна зарплата працівника;

K_s – коефіцієнт, що відповідає страховому стажу працівника;

K_d – кількість календарних днів лікарняного.

У формулі розрахунку лікарняних (4.1) застосовуються різні коефіцієнти залежно від страхового стажу конкретного працівника (таблиця 4.3).

Таблиця 4.3 – Урахування страхового стажу при розрахунку лікарняних

Страховий стаж застрахованої особи	Розмір лікарняних, відсоток від середньоденної зарплати
до 3 років	50
від 3 до 5 років	60
від 5 до 8 років	70
понад 8 років	100

Якщо загальний страховий стаж працівника *менше 6 місяців*, його лікарняні розраховуються виходячи з мінімальної заробітної плати, встановленої на час настання страхового випадку.

Якщо непрацездатність настала *в перший день роботи* або працівник з поважних причин не мав заробітку перед настанням

страхового випадку, допомога обчислюється виходячи з посадового окладу, встановленого на момент настання страхового випадку. Якщо посадовий оклад не встановлюється, допомога обчислюється з мінімальної зарплати.

Для обчислення середньоденної заробітної плати потрібно сукупну суму доходу, на яку нарахований єдиний соціальний внесок за розрахунковий період, розділити на кількість календарних днів у цьому періоді. До уваги беруть всі нарахування, а саме премії, матеріальну допомогу, відпускні тощо, проте суми допомоги з тимчасової непрацездатності та у зв'язку з вагітністю і пологами виключаються із розрахунку.

Якщо застрахована особа працює за *сумісництвом*, вона має право на отримання допомоги за листком непрацездатності як за основним місцем роботи, так і за сумісництвом. При цьому обчислення середньої заробітної плати здійснюється окремо за основним місцем роботи і за сумісництвом. Розрахунковий період також визначається за кожним місцем роботи окремо.

Нарахування допомоги здійснюється на підставі копії листка непрацездатності, засвідченої підписом керівника і скріпленої печаткою за основним місцем роботи, і довідки про середню заробітну плату за основним місцем роботи.

При обчисленні допомоги за сумісництвом слід звертати увагу на те, що щомісячна сумарна заробітна плата, з якої розраховується допомога, за основним місцем роботи і за місцем роботи за сумісництвом не може перевищувати розміру максимальної величини бази нарахування єдиного внеску.

Тема 5. СТРАХУВАННЯ ВІД НЕЩАСНИХ ВИПАДКІВ НА ВИРОБНИЦТВІ І ВІД ПРОФЕСІЙНОГО ЗАХВОРЮВАННЯ

Задача 5.1

Найманий працівник Горденко О. О., який працює за трудовим договором на підприємстві «Космо» (основне місце роботи), одержавши виробничу травму під час виконання своїх професійних обов'язків, звернувся у відділ бухгалтерії з листком тимчасової непрацездатності, виданим на період з 10 травня по 8 червня поточного року.

Розрахувати величину виплат у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності в цілому, а також з виокремленням виплат за рахунок коштів роботодавця і за рахунок Фонду соціального страхування від нещасних випадків на виробництві, навести перелік документів, необхідних для отримання виплат, і пояснити порядок здійснення даної виплати. Дані про заробітну плату наведені в таблиці 5.1.

Таблиця 5.1 – Розрахункова таблиця

Розрахунковий період	Кількість робочих днів	Заробітна плата за основним місцем роботи, грн	Заробітна плата за сумісництвом, грн	Сумарний заробіток, грн	Суми, що враховуються при розрахунках, грн
Листопад	22	4700	4 800		
Грудень	23	5 000	3 700		
Січень	19	4 600	6 900		
Лютий	20	4000	7 900		
Березень	22	4 700	9 700		
Квітень	21	4 200	11 300		
РАЗОМ					

Задача 5.2

Обчислити розмір одноразової допомоги в разі стійкої втрати професійної працездатності потерпілого Попова С. О., якщо 22 червня комісією МСЕК було встановлено стійку втрату професійної працездатності 30 % у зв'язку з професійним захворюванням, а 20 липня йому встановлено стійку втрату професійної працездатності 20 % у зв'язку з нещасним випадком на виробництві. Обидва страхові випадки настали з вини одного й того ж роботодавця. Середня заробітна плата перед настанням першого страхового випадку становила 5700 грн.

Задача 5.3

Обчислити розмір щомісячної грошової допомоги в разі стійкої втрати професійної працездатності потерпілого Лосенко П. О., якщо 25 травня комісією МСЕК йому було встановлено 40 % втрати професійної працездатності та III групу інвалідності. Середньомісячний заробіток перед настанням страхового випадку становив 6 700 грн., а пенсія по інвалідності – 1 500 грн.

Методичні вказівки

У разі настання страхового випадку Фонд соціального страхування виплачує застрахованому чи особам, які мають на це право, страхові виплати (грошові суми).

Зазначені страхові суми складаються із:

- страхової виплати втраченого заробітку (або відповідної його частини) залежно від ступеня втрати потерпілим професійної працездатності;
- страхової виплати в установлених випадках одноразової допомоги потерпілому (членам його сім'ї та особам, які перебували на утриманні померлого);
- страхової виплати пенсії по інвалідності потерпілому;
- страхової виплати пенсії у зв'язку з утратою годувальника;
- страхової виплати дитині, яка народилася інвалідом внаслідок травмування на виробництві або професійного захворювання її матері під час вагітності;
- страхових витрат на медичну та соціальну допомогу.

Перерахування сум щомісячних страхових виплат і витрат на медичну та соціальну допомогу провадиться у разі:

- 1) зміни ступеня втрати професійної працездатності;
- 2) зміни складу сім'ї померлого;
- 3) підвищення розміру мінімальної заробітної плати у порядку, визначеному законодавством;
- 4) зростання у попередньому календарному році середньої заробітної плати у галузях національної економіки за даними центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері статистики.

Допомога по тимчасовій непрацездатності становить 100 % середнього заробітку застрахованої особи протягом перших п'яти днів тимчасової непрацездатності і ця допомога виплачується роботодавцем. Після закінчення цих п'яти днів допомога по тимчасовій непрацездатності виплачується за рахунок коштів Фонду соціального страхування. Місячний розмір розраховується на підставі середнього заробітку застрахованої особи до нещасного випадку і ступеня втрати працездатності.

У разі повної стійкої втрати працездатності розмір допомоги залежить від групи інвалідності: 70 % середнього заробітку застрахованого працівника при інвалідності I групи (непрацездатність і необхідність постійного догляду); 60 % середнього заробітку при II групі інвалідності (непрацездатність, однак не вимагає постійного догляду); 40 % середнього заробітку при III групі інвалідності (неможливість виконання звичайної роботи).

У разі смерті застрахованого працівника від виробничої травми 30 % місячного заробітку померлого працівника виплачується кожному утриманцю. Мінімальний розмір пенсії становить 100 % від прожиткового мінімуму для непрацездатних.

Одноразова допомога розраховується на підставі ступеня втрати працездатності і 17-кратної величини прожиткового мінімуму для працездатного населення на день призначення допомоги. У разі смерті працівника допомога призначається у розмірі 100-кратного розміру прожиткового мінімуму на день призначення допомоги. Крім того, передбачено також положення про одноразову виплату при втраті годувальника в розмірі 20 прожиткових мінімумів на кожного утриманця. На дитину, яка народилася протягом 10 місяців після смерті годувальника, також передбачено дану одноразову виплату.

Тема 6. СОЦІАЛЬНЕ СТРАХУВАННЯ НА ВИПАДОК БЕЗРОБІТТЯ

Задача 6.1

Громадянин Северченко О. Л. до реєстрації у службі зайнятості працював один місяць із заробітною платою 5250 грн. В якому обсязі і чи отримає він допомогу з безробіття?

Задача 6.2

На підприємстві «Ранок» простій виробництва, що охопив 350 із 100 працівників і 37 % робочого часу. Простій триватиме 2 місяці.

Тимчасово безробітними стали:

- Іванов С. І., який проходить альтернативну (невійськову) службу;
- Петров В. М., який є провідним фахівцем вже більше 13 років;
- Сидоров К. О., який працює за сумісництвом;
- Макаренко О. М., який вперше влаштувався на роботу за два місяці до простою;
- Мащенко О. Р., який пропрацював вже 5 років, але відмовився від підходящої роботи з повним робочим днем.

Хто з цих робітників буде отримувати допомогу і з якого дня?

Задача 6.3

Громадянка Сидоренко М. І. працювала за останнім основним місцем роботи з 10 березня до 15 квітня (заробітна плата становила у березні 4550 грн, у квітні – 4580 грн). За попереднім місцем роботи вона працювала 5 років і звільнена 26 лютого. До державної служби зайнятості подала дві довідки: про середню заробітну плату з останнього місця роботи за

фактично відпрацьований час (березень – квітень) і попереднього місяця роботи за 6 календарних місяців (серпень – січень) із заробітною платою за місяцями розрахункового періоду відповідно 3500 грн, 3700 грн, 2000 грн, 1000 грн (матеріальна допомога) і 3500,0 грн. З 30 листопада по 31 грудня, включно особа хворіла.

Розрахувати одноразову допомогу по безробіттю для здійснення безробітним підприємницької діяльності, беручи до уваги середньомісячну заробітну плату, що склалася в галузях економіки за місяць, що передував початку безробіття.

Методичні вказівки

Сума грошових виплат залежить від того, скільки років застрахована особа пропрацювала на підприємстві. Якщо вона пропрацювала на офіційній основі два роки і менше, їй нараховуються 50 % від зарплати, від двох до шести років – 55 %, від шести до десяти років – 60 %, більше десяти років – 70 %.

Чим більше часу людина знаходиться без роботи, тим менший розмір його виплат. Протягом трьох місяців перебування на обліку на біржі праці безробітний зможе отримувати 100 % від всієї суми, після півроку виплати становитимуть 80 %; останній період – 70 % від суми.

Грошові кошти виплачуються не довше 360 днів протягом двох років.

Термін виплат тимчасово непрацюючим залежить від кількості відпрацьованих років на офіційній роботі.

Тема 7. ІНОЗЕМНИЙ ДОСВІД У СФЕРІ СОЦІАЛЬНОГО СТРАХУВАННЯ

Питання до обговорення

1 Охарактеризувати інститути обов'язкового соціального страхування в Німеччині.

2 Охарактеризувати основні моделі соціального захисту, що склалися у світовій практиці.

3 Зробити порівняльну характеристику державної допомоги у зв'язку з непрацевдатністю США і страхування на випадок виробничого травматизму і професійних захворювань.

Теми рефератів

- 1 Елементи сучасних пенсійних систем.
- 2 Система соціального страхування Бісмарка.
- 3 Система соціального страхування Беверіджа.
- 4 Система соціального страхування Семашка.

Завдання

- 1 Проаналізувати функціонування моделей соціального страхування Бісмарка, Беверіджа, Семашка.
- 2 Спільні риси соціального страхування в Німеччині й Україні.

ПЕРЕЛІК ПИТАНЬ З КУРСУ

- 1 Зміст понять «соціальний захист» і «соціальне страхування».
- 2 Сутність понять «соціальний ризик», «соціальний страховий випадок».
- 3 Основні принципи соціального страхування.
- 4 Стан системи соціального страхування в Україні.
- 5 Суб'єкти соціального страхування.
- 6 Розвиток соціального партнерства.
- 7 Об'єкти соціального страхування.
- 8 Міжнародні норми і принципи соціального страхування та їхня еволюція.
- 9 Міжнародні вимоги до захисту соціально-трудова прав громадян.
- 10 Механізми самоврядування в системі соціального страхування.
- 11 Джерела, засоби і форми залучення і нагромадження коштів соціального страхування.
- 12 Принципи і напрями реформування системи соціального страхування за кордоном.
- 13 Шляхи реформування системи соціальної допомоги.
- 14 Нагляд і роль держави в системі соціального страхування.
- 15 Суб'єкти державного регулювання соціального страхування в Україні та їхні функції.
- 16 Методи і заходи державного регулювання соціального страхування в Україні.

17 Законодавство України про загальнообов'язкове державне соціальне страхування.

18 Економічне обґрунтування норм соціального страхування. Принципи розрахунків страхових внесків на соціальне страхування.

19 Фонд соціального страхування, його функції та обов'язки.

20 Вимоги вітчизняного законодавства щодо соціального страхування від нещасного випадку на виробництві.

21 Страхові ризики і страхові випадки обов'язкового страхування від нещасного випадку на виробництві.

22 Особливості визначення обставин страхових випадків при страхуванні від нещасного випадку на виробництві і професійного захворювання.

23 Страхові виплати працівнику при страхуванні від нещасного випадку.

24 Страхові виплати утриманцям працівника в разі страхування від нещасного випадку.

25 Недержавне страхування від нещасного випадку.

26 Принципи формування і нормативи страхових тарифів соціального страхування від нещасного випадку на виробництві.

27 Принципи визначення ступеня втрати працездатності.

28 Управління соціальним страхуванням від нещасного випадку на виробництві.

29 Стан і перспективи розвитку соціального страхування від нещасного випадку на виробництві.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1 Конституція України [Текст]: прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. // *Голос України*. – 1996. – 13 липня. – 31 с.

2 Про пенсійне забезпечення [Текст]: закон України № 1788-ХІІ від 5.11.1991 р. // *Відомості ВРУ*. – 1992. – № 2. – 43 с.

3 Про збір на обов'язкове державне пенсійне страхування [Текст]: закон України № 400/97-ВР від 26.06.1997 р. // *Все про бухгалтерський облік*. — 2002. – № 12-1. – 19 с.

4 Основи законодавства України про загальнообов'язкове державне соціальне страхування [Текст] № 16/98-ВР від 04.01.1998 р. // *Все про бухгалтерський облік*. – 2001. – № 21. – 46 с.

5 Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання [Текст]: закон України № 1105-ХІІ від 23.09.1999 р. // *Все про бухгалтерський облік*. – 2001. – № 40. – 24 с.

6 Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття [Текст]: закон України № 2213-ІІІ від 02.03.2000 р. // *Все про бухгалтерський облік*. – 2001. – № 21. – 24 с.

7 Про порядок погашення зобов'язань платників податків перед бюджетами і державними цільовими фондами [Текст]: Закон України № 2181-ІІІ від 21.12.2000 р. // *Все про бухгалтерський облік*. – 2001. – № 16. – 19 с.

8 Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності та витратами, зумовленими народженням та похованням [Текст]: закон України № 2240-ІІІ від 18.01.2001 р. // *Все про бухгалтерський облік*. – 2001. – № 21. – 25 с.

9 Сінчук, С. М. Право соціального забезпечення в Україні [Текст]: навч. посібник / С. М. Сінчук. – Київ: Знання, 2013. – 306 с.

10 Сирота, І. М. Право соціального забезпечення в Україні. [Текст]: підручник. – Харків: Одісей, 2017. – 384 с.

11 Соціальна робота в Україні [Текст] : навч. посібник / за ред. І. Д. Зверевої. – Київ : Центр навчальної літератури, 2008 – 254 с.

12 Социальное страхование [Текст] : нормативная база / Сост. М. Бойцова. – Харьков : Фактор, 2013. – 336 с.

Інтернет-ресурси

1 Офіційний сайт Пенсійного фонду України
(<https://www.pfu.gov.ua>).

2 Фонд соціального страхування в Україні
(<http://www.fssu.gov.ua>).

3 Державна служба зайнятості (<https://www.dcz.gov.ua>).

4 Міністерство соціальної політики в Україні
(<https://www.msp.gov.ua>).

5 Федерація професійних спілок України
(<http://www.fpsu.org.ua>).

